ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LXIII

series ***ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA***

Fondator
ION BERCIU

Editor
GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:
Acad. CONSTANTIN C. PETOLESCU – Academia Română
RADU ARDEVAN – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
RADU BĂJENARU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
NIKOLAUS BOROFFKA – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
VASILE IARMULSCHI – Freie Universität Berlin, Institut für Prähistorische Archäologie
FLORIAN MATEI-POPESCU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
SORIN NEMETI – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
CHRISTOPHER F. E. PARE – Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz
ZENO KARL PINTER – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
CRISTIAN IOAN POPA – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
IOAN CAROL OPRIȘ – Universitatea București
EMANOIL PRIPON – Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău
AUREL RUSTOIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
CRISTIAN SCHUSTER – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
ANGELA SIMALCSIK – Academia Română, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”, Iași
VOLKER WOLLMANN – Obrigheim

Colegiul de redacţie:
RADU OTA – redactor-șef
SIDONIA PETRONELA OLEA – secretar de redacţie
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU – secretar de redacţie
ADINA BOGDAN – membru
CRISTINEL FÂNTÂNEANU– membru
ILIE LASCU – membru
CRISTIAN TITUS FLORESCU – membru
ANCA TIMOFAN – membru

Adresa de corespondenţă:
MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

redactie@revista-apulum.ro

© 2026 MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
ISSN – 1013-428X
ISSN – 2247 – 8701
ISSN-L – 2247 – 8701

A C T A M V S E I A P V L E N S I S

APVLVM

LXIII

series ***ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA***

ALBA IULIA

MMXXVI

Tehnoredactare: RADU OTA
Traducerea şi verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN
Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor
Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

STUDII ȘI ARTICOLE – *STUDIES AND ARTICLES*

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

ARCHAEOLOGY & ANTHROPOLOGY

COLIN P. QUINN, HORIA ION CIUGUDEAN, Archaeological Investigations and Radiocarbon Dating of the Multiperiod Settlement at *Stremț – Fabrica de Alcool*
Investigații arheologice și datarea radiocarbon a așezării pluristratificate de la Stremț – Fabrica de Alcool…….. 1

CAROL KACSÓ, Descoperiri de metale din epoca bronzului în Depresiunea Baia Mare (II)
Bronze Age Metal Discoveries in Baia Mare Depression (II)……. 21

GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, AURELIAN RUSU, Săpături arheologice preventive din anul 2016 în situl de la Micești – *Cigașe* (Mun. Alba Iulia)
Rescue Archaeological Excavations in 2016 at the Micești – Cigașe Site (Alba Iulia Municipality) 61

AUREL RUSTOIU, ANDREEA DRĂGAN, MARINA MUSTEAȚĂ, ADRIAN CĂTĂLIN CĂSĂLEAN, BOGDAN LĂPUȘAN, FLORIAN BOIȘTEANU, Templele pierdute ale cetății dacice de la Căpâlna
The Lost Temples of the Dacian Fortress at Căpâlna…….. 89

IVAN ILIĆ, ANDREA MARIANI, The Ancient Sling
Praștia antică..... 115

DAN ANGHEL, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, Olarii romani de la Apulum în prima jumătate a sec. al II-lea p.Chr. (partea I)
Roman Potters From Apulum in the First Half of the Second Century AD (Part I) ……. 139

GABRIEL ANDREICA, IOANA MĂRINCEAN, A Selection of Roman Ceramic Building Material Discovered in the Central Area of Potaissa
O selecție a materialului ceramic roman de construcție

descoperit în zona centrală a Potaissei..... 189
MARIAM SLIMOUN, Les archers palmyréniens: de Palmyre à l`armée romaine
Arcașii palmireni: din Palmyra în armata romană 213
GABRIEL CUSTUREA, GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Monede bizantine descoperite în împrejurimile sitului arheologic de la Tropaeum Traiani (Adamclisi, jud. Constanța)
Byzantine Coins Discovered in the Surroundings of the Archaeological Site of Tropaeum Traiani (Adamclisi, Constanța County)..... 255
ANCA MATIȘ, Un mormânt de incinerație din secolele VIII-IX descoperit la Alba Iulia
A Cremation Burial Dating to the 8th–9th Centuries Discovered at Alba Iulia…… 269
AUREL DRAGOTĂ, MONICA-ELENA POPESCU, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, VALENTIN DELEANU, Funerary Ceramics of the Čierna Type From the Necropolis of Alba Iulia – Stația de Salvare
Ceramica funerară de tip Čierna din necropola de la Alba Iulia – Stația de Salvare…… 291
AUREL DRAGOTĂ, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, MONICA-ELENA POPESCU, ALEXANDRU-OCTAV IONESCU, Luxury and Cult Objects of Byzantine Origin in Tenth-Century Funerary Contexts at Alba Iulia
Obiecte de lux și de cult de origine bizantină în contexte funerare din sec. al X-lea la Alba Iulia 303
ERGUN LAFLI, Two Silver Book Covers with Biblical Scenes From North-Western Cappadocia (Central Turkey)
Două coperte de carte din argint cu scene biblice din nord-vestul Cappadociei (Turcia centrală)..... 327

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAŢII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

SORIN ȘERBAN, RADU-ANDREI SEBENI, VALENTIN DELEANU, Restaurarea ceramicii dacice descoperită în context ritualic în cercetarea arheologică preventivă de la Alba Iulia – str. Cigaș, nr. 63
Restoration of Dacian Ceramics Discovered in a Ritual

Context During Preventive Archaeological Excavations at Alba Iulia, 63 Cigaș Street ……. 335

VARIA

MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Despre colecții și colecționari (II). De la colecționarea numismatică la intermedierea transnațională a antichităților provenite din România. Talentatul „Dom' Profesor de la Cluj".
About Collections and Collectors (II). From Numismatic Collecting to the Transnational Brokerage of Antiquites from Romania. The Talented "Dom' Profesor From Cluj" ……..…. 347

RECENZII ŞI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Bordi Zsigmond Lóránd, *Repertoriul arheologic al județului Covasna*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, 630 de pagini..... 393
GEORGE BOUNEGRU, Ana Cristina Hamat, *Podoabe feminine din Dacia Romană. Cu privire specială la Dacia Superior*, Editura Cetatea de Scaun, 2024, 302 pagini, 63 de planșe color..... 401
RADU OTA, Silviu Ene, *Plastica de teracotă din Dacia (secolele II-III p.Chr.),* editura Cetatea de Scaun, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Târgoviște, 2025, 412 pagini, o hartă și 145 de figuri..... 407

CRONICA PUBLICAȚIILOR

THE CHRONICLE OF THE PUBLICATIONS

GEORGE BOUNEGRU, Cronica publicațiilor membrilor Secției Arheologie, apărute în anul 2025..... 411
SIDONIA PETRONELA OLEA, Cronica publicațiilor membrilor compartimentelor Restaurare Ceramică – Metal – Textile și Restaurare Piatră din cadrul Centrului Național de Conservare – Restaurare Carte Veche Alba Iulia, apărute în anul 2025..... 419

Lista autorilor…….....421

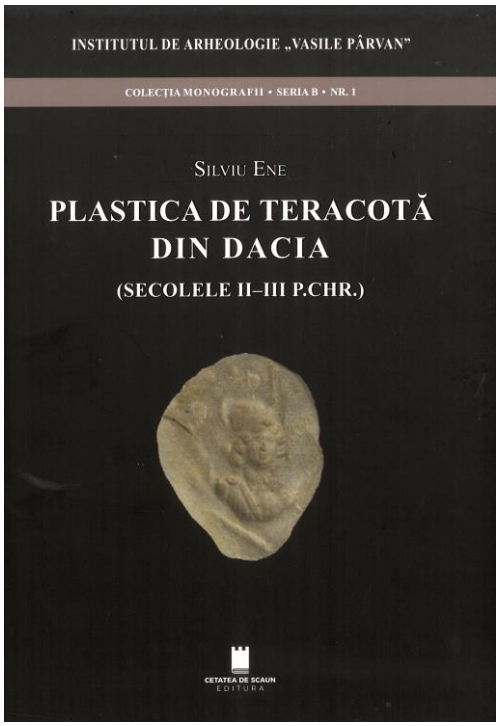

Silviu Ene, *Plastica de teracotă din Dacia (secolele II-III p.Chr.)*, editura Cetatea de Scaun, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Târgoviște, 2025, 412 pagini, o hartă și 145 de figuri.

Radu OTA
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

O apariție editorială mult așteptată de comunitatea științifică și chiar de semnatarul acestor rânduri a văzut lumina tiparului anul trecut, la prestigioasa editură Cetatea de Scaun. Este vorba despre lucrarea *Plastica de teracotă din Dacia (secolele II-III p.Chr.)*, semnată de Silviu Ene, cercetător în cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. Această carte este rodul unor procupări începute din timpul studenției, când autorul participase pe șantierul arheologic de la Romula, unul dintre cele mai importante centre de producție ceramică ale provinciei Dacia. Studiul coroplasticii a continuat odată cu susținerea lucrării de licență și a dizertației de masterat, culminând cu redactarea unei teze de doctorat foarte apreciate și citată adeseaori de specialiști. După o *Introducere* în care autorul prezintă motivația care a dus la studierea artei coroplastice și metodologia folosită pentru analiza acestor artefacte, lucrarea este organizată pe șase capitole care vor fi prezentate în rândurile următoare.

În primul capitol, *Studiul artei coroplastice romane din Dacia*, autorul realizează o prezentare a tuturor lucrărilor care au tratat integral sau parțial arta coroplastică a provinciei Dacia. Amintește de primii colecționari care au adunat piese coroplastice (statuete, medalioane ceramice, antefixe șamd): Imre Botár și István Téglás din zona Potaissei, Dimitre Papazoglu, Maria Istrati-Capșa pentru zona Olteniei și Munteniei. Se cuvin amintite studiile semnate de Lucia Țeposu-Marinescu, Ioan T. Lipovan (despre singurul ceramist atestat în Dacia romană, Caius Iulius Proculus care avea atelierul la Ampelum), Alexandru Popa, Dorel Bondoc, Gheorghe Popilian, Sorin Cociș, Adela Paki, Adriana Antal, Rada Varga, Dan Anghel și alții. Nu în ultimul rând, face câteva precizări critice cu privire la teza de doctorat semnată de Oana Ungurean, „Teracotele figurate în

Dacia romană", semnalând faptul că autoarea întocmise catalogul artefactelor pe baza locurilor de descoperire și nu pe categoriile de reprezentări iconografice. Autorul a ales să se oprească la anul 2019 cu acest istoric al cercetărilor, aspect binevenit din punctul meu de vedere deoarece sunt semnalate anual descoperiri cu această tematică.

Capitolul 2, intitulat *Teracotele în viața cotidiană romană. Rol și utilitate*, autorul oferă numeroase informații cu privire la meșteșugul coroplasticii și funcționalitatea acestor tipuri de produse. Folosește programe de inteligență artificială pentru a exemplifica scene din viața cotidiană sau reconstituirea unui atelier de coroplastică. Autori precum Plinius cel Bătrân (sec. I p.Chr.) și Macrobius (sec. V p.Chr.) vorbesc despre arta coroplastică din lumea romană de la începuturile Imperiului până în perioada târzie. Teracotele aveau numeraose întrebuințări, de la cele votive, oferite ca *ex voto* divinităților, până la jucării, ofrande sub forma unor părți anatomice umane și amulete. Nu în ultimul rând, trebuie amintite teracotele arhitectonice (antefixe) utilizate la împodobirea acoperișurilor edificiilor publice și particulare. De asemenea, statuetele care reprezintă animale sunt interpretate ca o variantă mai ieftină oferită altarelor domestice în locul sacrificiilor animalelor domestice. Referitor la jucăriile sub forma busturilor de copii așezate în morminte, autorul propune două interpretări: ele aveau rol apotropaic sau pentru renașterea sufletului. Aș încerca o interpretare mai simplă, care ține mai mult de dorința defunctului (în special a copilului) de a se bucura de această jucărie în Lumea de Dincolo.

În capitolul 3, numit *Tehnica de fabricare a teracotelor*, autorul prezintă în amănunt cele 11 tehnici de fabricare și decorare (acolo unde este cazul) a teracotelor. Oferă informații detaliate despre etapele de fabricare, de la alegerea atentă a lutului producerea arhetipului și a tiparului, arderea în cuptoare (sunt cuptoare folosite de meșterii olari care produceau și teracote), retușurile, procesul de uscare, iar în anumite cazuri, glazurarea pentru a oferi un aspect mai deosebit piesei. Nu în ultimul rând, în puține cazuri, întâlnim pictarea stauetelor, dar și mai rar, poleirea cu foiță de aur, pentru a fi imitate statuetele din bronz aurit. Era varianta mai facilă financiar pentru marea majoritate a clienților, care nu-și permiteau statuete de bronz sau bronz aurit.

Capitolul 4, *Centre de producție coroplastică*, este foarte important pentru că sunt prezentate centrele unde s-au fabricat produsele de coroplastică. Autorul stabilește criteriile care stau la identificarea unui asemenea atelier de producție: existența unor cuptoare de ars ceramică, a unor tipare sau a unor rebuturi; a pieselor de teracotă lângă cuptoare șamd. Pentru clasificarea cuptoarelor din aceste centre de producere a ceramicii, autorul a combinat tipologiile mai vechi ale lui Octavian Floca pentru Transilvania și ale lui Gheorghe Popilian pentru zona Olteniei. Trebue amintite importantele centre de producție cum ar fi Ampelum (cu singurul producător identificat epigrafic în

Dacia, pe nume Gaius Iulius Proculus), Apulum (un centru urban cu numeroase ateliere de olari, unde a existat o producție impresionantă de coroplastică), Drobeta, Tibiscum (trei ateliere ceramice), Napoca, Micia, Șibot – *în Obrej* (cele 14 cuptoare de olărit cu siguranță produceau și teracote), Micăsasa (important centru de olari din zona rurală a Daciei Superior), Cristești (un alt centru important de olari și chiar coroplastic al zonei rurale din Dacia Superior), Romula (cel mai important centru de ceramiști din Dacia Inferior), Sucidava (tiparele de teracotă și cuptorele de olari indică existența sigură a cel puțin unui atelier), Slăveni.

În capitolul 5, intitulat *Centre de consum*, autorul realizează un repertoriu al siturilor romane din Dacia unde au fost descoperite produse coroplastice, fără a fi identificate ateliere de producere a acestora. Este vorba despre 42 de puncte de descoperire, între care se numără castre auxiliare și așezări rurale.

Capitolul 6 reprezintă un catalog comentat al statuetelor votive la care se adaugă și alte tipuri de teracote cum ar fi amuletele, ofrandele sub formă de părți anatomice umane, altare votive și jucării. Este cel mai consistent capitol al acestei cărți. Statuetele votive beneficiază de încadrări tipologice iconografice.

Lucrarea dispune de un aparat critic important, dublat de o listă bibliografică masivă, adusă la zi. De asemenea, un rezumat consistent în limba engleză facilitează cunoașterea lucrării de către specialiștii din străinătate.

În *Concluzii*, autorul face o retrospectivă a subiectelor abordate în fiecare capitol, încercând să sintetizeze principalele aspecte referitoare la producția coroplastică din provincia Dacia.

Putem conchide că este cea mai importantă lucrare despre producția coroplastică a provinciei Dacia.